

بررسی ساختار و کارکرد سواره غلامان مهدیه در دوره قاجار

مهتاب هدایتی

چکیده:

در دوره حکومت ناصرالدین شاه چند گروه نظامی متحدالشکل تشکیل شد که وظیفه آن‌ها خدمت به دستگاه سلطنت و شاه قاجار بود. سواره غلامان مهدیه و سواران ناصر و منصور از جمله این گروه‌های نظامی بودند که به همراه گروه‌های قدیمی‌تر مثل غلامان زرین کمر، یک گارد شاهی وفادار به شاه قاجار را تشکیل می‌دادند. اما این گروه‌های نظامی چه وظایفی داشتند و نحوه اداره آن‌ها به چه صورتی بود؟

در پژوهش‌هایی که تاکنون در حوزه تاریخ قاجار انجام گرفته است، هیچ پژوهشی به موضوع تشکیل این سواران نپرداخته است و به طور کلی اطلاعات درباره تشکیل و عملکرد گارد شاهی در منابع عصر قاجار بسیار اندک است. در پژوهش پیش رو سعی بر آن است ضمن بازخوانی و تحلیل سندی مهم درباره سواره غلامان مهدیه، به بررسی تشکیل این گروه نظامی و ساختار عملکرد آن در دوره ناصری و مظفیری بپردازیم.

کلیدواژه‌ها

اسناد تاریخی، سواران مهدیه، دوره قاجار، مواجب، تشریفات.

بررسی ساختار و کارکرد سواره غلامان مهدیه در دوره قاجار

مهتاب هدایتی^۱

مقدمه

تشکیلات سلطنت قاجار در زمان تأسیس این سلسله به دست آقامحمدخان بسیار ساده و ابتدایی بود. در دوره سلطنت فتحعلی شاه دربار قاجار به تدریج شکل شاهانه به خود گرفت و تشکیلات خدمت‌رسانی به شاهان قاجار گسترش یافت. دوره سلطنت ناصرالدین شاه از نظر گسترش تشکیلات درباری در دوره قاجار منحصربه‌فرد است. دربار قاجار پس از دوره ناصرالدین شاه هرگز شکوه سابق را به دست نیاورد و به دنبال تغییر نظام استبدادی به نظام مشروطه به تدریج کوچک و کوچکتر شد. از جمله ویژگی‌های دوره سلطنت ناصرالدین شاه تشکیل یک گارد شاهی منظم متشکل از چند گروه نظامی مانند سواره غلامان مهدیه، منصور، ناصر و غلامان زرین کمر بود. درباره ساختار گارد شاهی و سواران مذکور در منابع کلاسیک دوره قاجار یعنی کتب تاریخی اطلاعات بسیار اندک و پراکنده‌ای در دست است. به همین منظور نیز تاکنون هیچ پژوهش مستقلی به آن‌ها نپرداخته است. در عین حال، برخی پژوهش‌ها در خلال پرداختن به موضوع کلی «غلامان و خواجه‌گان عصر قاجار» اشاره‌های کوتاهی به غلامان مهدیه داشته‌اند. مانند مقاله «نگاهی به وضعیت کنیزان، غلامان و خواجه‌گان در عصر قاجار» نوشته غلامحسین زرگری‌نژاد و نرگس علیپور که در ضمن بررسی وضعیت غلامان شاهی با ارجاع به کتاب «شرح زندگانی من» اثر عبدالله مستوفی اشاره‌ای کوتاه به شمار غلامان مهدیه در دوره ناصرالدین شاه دارند (زرگری‌نژاد و علیپور، ۱۳۸۸، ص ۱۱).

۱. کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی، کارشناس مستندسازی، اداره کل تنظیم و توصیف اسناد ملی، سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران،
hedayati.mahtab@gmail.com

اسناد آرشیوی از منابع مهم نگارش تاریخ هستند که در مواقع این چنینی که پژوهشگران با کمبود منابع مواجه می‌شوند، می‌توانند راهگشای پژوهش‌های تاریخی باشند. در بین اسناد موجود در آرشیو ملی ایران چند سند مهم درباره سواره غلامان مهدیه وجود دارد که در پژوهش پیش رو سعی داریم با استفاده از این اسناد به توصیف و تحلیل ساختار و عملکرد این گروه نظامی بپردازیم.

تشکیل سواران مهدیه

سواره غلامان مهدیه که در دوران سلطنت ناصرالدین‌شاه تشکیل شد به همراه سواره غلامان ناصری و منصور بخشی از گارد شاهی بودند که وظیفه آن‌ها خدمت‌رسانی به شاه و نظام سلطنت بود. نام این سواره از نام مهدعلیا مادر ناصرالدین‌شاه اخذ شده است. چون موجب این سواره از محل مقرری مهدعلیا پرداخت می‌شد، نام مهدیه را برای این غلامان برگزیدند (محبوبی اردکانی، ۱۳۷۴، ج ۱، ص ۱۴۸؛ ساکما، ۱۳۸۹/۲۹۶). از تاریخ دقیق تشکیل این سواره اطلاعات دقیقی در دست نیست. شواهد نشان می‌دهد به فاصله کوتاهی پس از مرگ مهدعلیا در ربیع‌الثانی ۱۲۹۰ ق. این سواره تشکیل شده باشد (ساکما، ۱۳۸۹/۲۹۶).

هدف اصلی تشکیل سواره غلامان مهدیه همراهی رکاب شاه بود. در واقع، در سفرهای مختلف شاه قاجار، بخشی از این سواره به همراه شماری از سواره‌های دیگر وظیفه حراست از شاه را بر عهده داشتند.

فوج بهادران آذربایجانی ابوابجمعی شجاع‌السلطنه با خود شجاع‌السلطنه، سردار کشیکچی‌باشی با غلام‌های کشیکخانه، صارم‌الملک با دوپست نفر سوار ابوابجمعی خود، ساری‌اصلان و حسینقلی‌خان سرتیب برادرش با غلام‌های زرین‌کمر، علاءالدوله با سواره‌های مهدیه و منصور، میرزا محمدخان پیشخدمت با یکصد نفر سواره ایلات قزوین، فخرالملک با پنجاه نفر سواره قورت‌بیگلر ابوابجمعی خودش، نصف فوج سوادکوهی، سواره قزاق توپخانه و غیره از عمله خلوت و پیشخدمت‌ها اشخاصی که الحال در رکاب هستند (قاجار، ۱۳۶۲، ص ۷).

سواره غلامان مهدیه افزون بر وظیفه حراست از شاه، در موارد دیگری نیز به کار گرفته می‌شدند. در شکارهای شاه، سواران مهدیه وظیفه داشتند شکارها را به سمت شاه روانه کنند (قاجار، ۱۳۸۱، ص ۱۶۲). شواهد نشان می‌دهد که این سواره غیر از همراهی با موکب شاه به برخی مأموریت‌های دیگر نیز فرستاده می‌شدند. در تلگرافی به تاریخ ۱۳۰۷ ق. از تهران به اردبیل غلامان مهدیه که به آن منطقه رفته‌اند برای همراهی موکب شاه به پایتخت فراخوانده شده‌اند (ساکما، ۱۳۹۵/۶۲۱۱).

براساس گزارش‌ها، سواره مهدیه بر اساس الگوی سواره قزاق انتظام می‌یافت. لباس‌های ماهوت و یراق‌های طلایی از ویژگی‌های ظاهری اصلی این سواره بود (اعتمادالسلطنه، ۱۳۶۷،

ج ۳، ص ۲۰۴). در واقع، برای جلب توجه و نشان دادن جلال و جبروت شاهی این سواره به صورت متحدالشکل لباس می‌پوشید و اسب‌های این غلامان به یراق‌های طلا و نقره آراسته می‌شد. توصیف عین‌السلطنه که سان سواره مهدیه در دوران ناصری را از نزدیک دیده است به این شرح است:

بعد سوار علاءالدوله گذشت که «مهدیه» و «منصور» می‌گویند. لباس و زین اسب‌ها قزاقی بود، لیکن کلاه «پاپاج» داشتند و یک دانه «پستک» به مثل الوار و اکراد روی لباس قزاقی پوشیده بودند. جوان‌های بسیار بسیار خوب و اسب و یراق خوب داشتند (عین‌السلطنه، ۱۳۷۴، ج ۱، ص ۶۹۸).

ساختار سواره غلامان مهدیه به این صورت بود: صاحب‌جمع سواره از سوی شاه انتخاب می‌شد. ریاست سواره پس از صاحب‌جمع مهمترین منصب بود که با پیشنهاد صاحب‌جمع و تایید شاه به آن مقام می‌رسید. سواره از چند دسته تشکیل می‌شد که ریاست هر دسته بر عهده یک سرتیپ بود. هر دسته نیز متشکل از مناصبی چون سرتیپ، سرهنگ، نایب، پنجاه‌باشی، یساول‌باشی، یساول و یوزباشی بود (ساکما، ۲۹۶/۲۲۸۳۴؛ ساکما، ۲۹۶/۷۱۸). برای تشکیل سواره مهدیه از افراد داوطلبی که گزینش می‌شدند استفاده می‌شد. به آن‌ها اسب و تفنگ می‌دادند که همیشه حاضر به خدمت باشند (مستوفی، ۱۳۸۴، ج ۱، ص ۴۱۰). در مواردی نیز افرادی از طرف صاحب‌جمع به شاه معرفی و اجازه انتقال آن‌ها به سواره غلامان مهدیه گرفته می‌شد. برای نمونه در دوره ناصری، میرزا احمدخان علاءالدوله صاحب‌جمع سواره مهدیه از ناصرالدین‌شاه درخواست می‌کند فضلعلی‌خان نامی را از استرآباد فرابخواند تا با نصب یوزباشی به سلک غلامان مهدیه درآید (ساکما، ۲۹۶/۰۸۱).

تعداد نفرات این غلامان در سال‌های مختلف متفاوت بود. بنابر گزارش اعتمادالسلطنه شمار غلامان مهدیه در سال‌های ابتدایی تشکیل ۳۸۴ نفر بود (اعتمادالسلطنه، ۱۳۶۷، ج ۳، ص ۲۱۱۸). در منابع دیگر شمار این غلامان ۴۶۰ نفر ذکر شده است (محبوبی اردکانی، ۱۳۷۴، ج ۱، ص ۳۹۳). همانطور که گفته شد این سواره از چندین دسته حدوداً سی نفره تشکیل می‌شد. بر اساس اسناد می‌توان دو دسته از غلامان مهدیه را شناسایی کرد: دسته فتح‌الله‌خان عاصم‌الملک و دسته محمدقاسم‌خان سرتیپ (ساکما، ۲۹۶/۲۲۷۲۵؛ ساکما، ۲۹۶/۲۲۸۳۴).

صاحب‌جمع و رئیس سواره غلامان مهدیه اغلب یک نفر بود. اولین کسی که از سوی ناصرالدین‌شاه به ریاست این سواره رسید میرزا احمدخان پیشخدمت خاصه بود که درجه سرتیپ اولی داشت (اعتمادالسلطنه، ۱۳۶۷، ج ۱، ص ۴۷۱). او همزمان ریاست غلامان منصور را نیز برعهده داشت (اعتمادالسلطنه، ۱۳۶۷، ج ۱، ص ۵۳۹). میرزا احمدخان بعدها به ملقب به علاءالدوله شد و منصب امیرتومانی گرفت (محبوبی اردکانی، ۱۳۷۴، ج ۱، ص ۳۹۳).

در دوره سلطنت مظفرالدین شاه، سلطان حسین میرزا جلال‌الدوله پسر مسعودمیرزا ظل‌السلطان صاحب‌جمعی این سواره را بر عهده داشت. نویسندهٔ مرآت‌الوقایع مظفری جلال‌الدوله را این‌گونه وصف کرده است:

در ماه شعبان‌المعظم، شاهزاده جلال‌الدوله ابن سلطان مسعود میرزا ظل‌السلطان، رئیس غلامان مهدیه، به یک قبضه شمشیر مرصع از شاه مخلص آمد. جلال‌الدوله از تمام شاهزادگان ایران که هستند، از حیثیت شجاعت و قد و معقولیت و برومندی سزاوارتر است و هر حکومت را هم از عهده برمی‌آید. لیکن چیزی که مانع ترقی اوست وجود پدرش ظل‌السلطان است که برادر بزرگ مظفرالدین شاه است و به تهور و گردنکشی و مردم‌کشی معروف می‌باشد و تمام دول مجاور ایران از وی حساب می‌برند و مکتبی به‌سزا دارد. لهذا مصلحت دولت نیست که نه به او و نه به پسر او مشاغل بزرگ رجوع نماید. از آن‌جا که ظل‌السلطان بسیار بی‌رحم و شقی و خونخوار و هرزه و بی‌حقوق می‌باشد. تمام ایرانیان با او عداوت دارند و الا در این روزها که وضع ایران خراب و قحط و هرج‌ومرج می‌باشد به‌آسانی ظل‌السلطان می‌توانست از اصفهان به طهران بیاید و بر سلطنت غالب آید. خداوند تعالی شرش را از ما بگرداند (سپهر، ۱۳۸۶، ج ۱، صص ۳۲۸-۳۲۹).

جلال‌الدوله به صورت همزمان صاحب‌جمع سوارهٔ منصور و غلامان مهدیه بود. بر اساس فرمانی از مظفرالدین‌شاه به تاریخ رجب ۱۳۲۲ق، هرمز میرزا پسر جلال‌الدوله به ریاست این سواره‌ها منصوب شده است:

از تاریخ صدور این منشور قدر دستور همایون، ریاست سوارهٔ مهدیه و منصور، ابواب‌جمعی نورچشم امجد اسعد ارجمند کامکار جلال‌الدوله را برحسب استدعای معزی‌الیه به عهدهٔ کفایت نورچشم اعز ارجمند گرامی هرمز میرزا مرحمت و واگذار فرمودیم تا ظهور مکرمت را به بذل خدمت شکرانه گوید و در ضبط و ربط انتظامات سوارهٔ مزبور به‌طوری که مکنون ضمیر منیر مقدس شاهانه است شرط صداقت و خدمتگزاری خود را ظاهر سازد (ساکما، ۹۹۷/۲۱۹).

موجب این سواره‌ها غالباً پس از سان به آن‌ها پرداخت می‌شد. رئیس هر دسته موظف بود پس از پرداخت موجب، فهرستی از گیرندگان موجب تهیه و تاییدیهٔ وصول آن را به مهر موجب‌بگیر برساند (ساکما، ۲۹۶/۲۲۸۳۴). موجب دیوانی این افراد غالباً طی دو یا سه قسط به آن‌ها پرداخت می‌شده است (ساکما، ۲۹۶/۲۲۸۳۴). منبع پرداخت موجب‌ها درآمدهای مالیاتی بود که از خزانه یا مالیات ولایات پرداخت می‌شد (ساکما، ۲۹۶/۱۲۸۹۳؛ ساکما، ۲۴۰/۹۶۲۷۹). بر اساس سندی از دورهٔ مظفرالدین‌شاه، موجب این سواره از مالیات تفت و شهر بابک پرداخت

شده است (ساکما، ۲۰۸۲/۲۳۲). در مواقعی که این سواره در یکی از ولایات مأمور خدمت بود، مواجب آن‌ها از درآمدهای مالیاتی محل خدمتشان پرداخت می‌شد (مرکز اسناد کتابخانه دانشگاه تهران، شناسه ۱۳۹۹۷۹۶).

نتیجه

ناصرالدین شاه قاجار با توجه به علاقه‌ای که به سفر و شکار داشت بخشی از ماه‌های سال را خارج از کاخ‌های خود به سفر و شکار سپری می‌کرد. حضور مداوم او در بیرون از کاخ لزوم تشکیل یک گارد حفاظتی برای همراهی موکب شاه را اجتناب‌ناپذیر می‌کرد. در همین راستا، سواره غلامان مهدیه در سال ۱۲۹۱ق. به منظور همراهی موکب شاه در سفرها تشکیل شد. این سواره بخشی از گارد شاهی بود که افزون بر محافظت از شاه، در مواقع ضروری به مأموریت‌های نظامی نیز فرستاده می‌شد. با توجه به اهمیت وظیفه حفاظت از شاه، صاحب‌جمعی و ریاست این سواره غالباً به نزدیکان شاه سپرده می‌شد و سبک انتظام آن‌ها مانند سواره قزاق بود. پوشش این سواران و یراق‌های طلایی اسب‌های آن‌ها به گونه‌ای طراحی شده بود که جلال و جبروت دستگاه سلطنت را به رخ می‌کشید. سواره غلامان مهدیه به دسته‌های کوچک سی نفره تقسیم می‌شد که ریاست هر دسته بر عهده یک سرتیپ بود و مواجب آن‌ها از محل درآمدهای مالیاتی ولایات تفت و شهر بابک پرداخت می‌شد.

بازخوانی اسناد

هو

کتابچه مواجب سته ماضیه تخاقوی ئیل صاحب‌منصبان و غلامان مهدیه، دسته معتمدالسلطان محمد قاسم خان سرتیپ، ابواب‌جمعی حضرت مستطاب اشرف ارفع امجد والا شاهزاده جلال الدوله - دام اقباله العالی - که به توسط کارگذاران حضرت مستطاب معظم‌الیه در وجه آحاد و افراد غلامان مفصله واصل و عاید گردیده [است].

۱۲۹۸ تومان و ۷۵۰۰ دینار

معتمدالسلطان محمد قاسم خان سرتیپ: ۳۷۵ تومان. (مُهر): یا قاسم الارزاق.

غلام حسین خان سرهنگ ولد مرحوم حاجی حسین خان میرپنجه: ۴۰ تومان: به تاریخ پنجم شهر ذی‌حجه ایت‌ئیل ۴۰ تومان - غره شهر صفرالمظفر ۴ تومان و ۷۰۰۰ دینار، زیاده به حساب آمده^۱. (مُهر): غلام حسین.

اسداله‌بیگ نایب ولد حاجی آقا: دوم^۲ شهر محرم ایت‌ئیل، ۵۱ تومان و ۲۵۰۰ دینار.

۱. از آنجایی که بخش دوم این پرداخت به اشتباه ثبت شده، علاوه بر نوشتن عبارت «زیاده به حساب آمده» بر روی آن سه علامت نهیه نیز روی آن درج شده است.

۲. اصل همه جا: دویم

علی محمدخان سرهنگ: ۵۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار، دوم شهر محرم ایتئیل ۵۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مُهر): علی محمد

[حاشیة سند]: مبلغ یکهزار و دویست و نود و هشت تومان و هفت هزار و پانصد دینار از بابت مواجب سنه ماضیه تخاقوی ئیل غلامان دستة معتمدالسلطان قاسمخان سرتیپ از قرار کتابچه داده شده است. (مُهر): دبیرالدواله، ۱۳۱۲.

[صفحة دوم]

علی اکبر بیگ ولد علی محمدبیگ: پنجم ذی حجه، ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مُهر): الراجی بالله علی اکبر.

محمدتقی بیگ ولد ابوتراب بیگ: پنجم ذی حجه، ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مُهر): یا امام محمد تقی.

عباس خان ولد محمدخان: پنجم ذی حجه، ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مُهر): عبده عباس، ۱۳۰۵. فضل علی آقا ولد شیر علی خان: پنجم ذی حجه، ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مُهر): فرضعلی، ۱۳۱۵. عزیزالله بیگ پنجاهباشی ولد حاجی آقابابا: ۳۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مُهر): عزیزالله، ۱۳۱۵. محمدحسن بیگ پنجاه باشی: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار: پنجم ذی حجه ایتئیل، ۱۹ تومان و ۶۰۰۰ دینار، دوم محرم ایتئیل ۶ تومان و ۶۵۰۰ دینار. (مُهر): یا امام حسین.^۱

[صفحة سوم]

حسن بیگ ولد حسین بیگ: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار. دوم محرم ایتئیل ۲۰ تومان، دوم شهر صفر ۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مُهر): محمد حسن ۱۲۹۲. (مُهر): محمدحسین.^۲ حیدرقلی بیگ یساولباشی حسب الحکم سالیانه مرحمت شده: ۵۲ تومان و ۳۰۰۰ دینار: به تاریخ شهر رمضان ۱۵ تومان، به تاریخ شهر شوال ۳۵ تومان، به تاریخ شهر صفر ۲ تومان و ۵۰۰۰ دینار. (مُهر): عبده حیدرقلی، ۱۳۰۴.^۳

محمدحسین بیگ ولد لطفعلی: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار: دوم محرم ایتئیل ۲۰ تومان، به تاریخ شهر صفر ۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مُهر): عبدالراجی محمدحسین.^۴

محمدحسین بیگ ولد میرزا بیگ: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار: پنجم ذی حجه ایتئیل ۱۰ تومان، دوم محرم ایتئیل ۱۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مُهر): الراجی محمدحسین، ۱۲۹۳.^۵

حسینعلی بیگ ولد کربلائی آقا ساوجی: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار: پنجم ذی حجه ایتئیل ۱۰ تومان، دوم محرم ایتئیل ۱۲ تومان، به تاریخ شهر صفر ۴ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مُهر): پیرو دین نبی حسینعلی.^۶

حسینعلی بیگ یساول: ۳۱ تومان و ۲۵۰۰ دینار. دوم محرم ایتئیل ۳۱ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مُهر): حسینعلی.

۱. مهر دوبار درج شده است.
۲. مهر دوبار درج شده است.
۳. مهر سه بار درج شده است.
۴. مهر دوبار درج شده است.
۵. مهر دوبار درج شده است.
۶. مهر سه بار درج شده است.

[صفحه چهارم]

خداداد بیگ ولد نوروزعلی بیگ: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار: دوم شهر محرم ۲۰ تومان، به تاریخ دوم شهر صفر ۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مهر): الراجی بالله خداداد،^۱ ۱۳۰۲ مرتضی قلی بیگ ولد جهانگیرخان: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار: پنجم ذی حجه ایتئیل ۱۰ تومان، دوم محرم ایتئیل ۱۲ تومان، دوم شهر صفر ۴ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مهر): مرتضی قلی.^۲ عسکری بیگ ولد حسین بیگ شادلو: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار: پنجم ذی حجه ایتئیل ۱۰ تومان، دوم محرم ایتئیل ۱۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مهر): عبده عسکر.^۳ حاجی محمد، ولد حاجی عبدالله: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار: پنجم ذی حجه ایتئیل ۱۰ تومان، دوم محرم ایتئیل ۱۲ تومان، به تاریخ دوم شهر صفر ۴ تومان و ۲۵۰۰ دینار، به تاریخ دوم شهر صفر ۴ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مهر): یا محمد بن عبدالله.^۴ بخشعلی بیگ ولد رضاقلی: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار: پنجم ذی حجه ایتئیل ۱۰ تومان، دوم محرم ایتئیل ۱۲ تومان، دوم شهر صفر ۴ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مهر): بخشعلی،^۵ ۱۲۷۳. رمضان علی بیگ، ولد کربلایی عبدالحسین: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار: پنجم ذی حجه ایتئیل ۱۰ تومان، دوم محرم ایتئیل ۱۲ تومان، دوم شهر صفر ۴ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مهر): رمضانعلی،^۶ ۱۲۷۳.

[صفحه پنجم]

علی اصغر خان، ولد رضاقلی بیگ: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار: دوم محرم ایتئیل ۲۰ تومان، به تاریخ شهر صفر ۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مهر): یا علی اصغر.^۷ نورعلی بیگ، ولد احمدعلی بیگ: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار: پنجم ذی حجه ایتئیل ۱۰ تومان، دوم محرم ایتئیل ۱۲ تومان، دوم شهر صفر ۴ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مهر): نورعلی،^۸ ۱۳۱۴. ابوطالب بیگ، ولد علی خان: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار: پنجم ذی حجه ایتئیل ۱۰ تومان، دوم محرم ایتئیل ۱۲ تومان، دوم شهر صفر ۴ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مهر): عبده ابوطالب،^۹ ۱۳۱۲. محمداسمعیل بیگ، ولد حیدر قلی: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار: پنجم ذی حجه ایتئیل ۱۰ تومان، دوم محرم ایتئیل ۱۲ تومان، دوم محرم ۴ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مهر): محمداسمعیل،^{۱۰} ۱۳۰۵. بدرخان جلیلود، ولد محمد قاسم: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار: دوم محرم ایتئیل ۲۰ تومان، به تاریخ شهر صفر ۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مهر): عبده بدر،^{۱۱} ۱۲۹۷. حمزه^{۱۲} علی بیگ: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار: پنجم ذی حجه ایتئیل ۱۰ تومان، دوم محرم ایتئیل ۱۲ تومان، به تاریخ دوم شهر صفر ۴ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مهر): عبده حمزه علی.^{۱۳} [صفحه ششم]

عبدالله بیگ: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار: پنجم ذی حجه ایتئیل ۱۰ تومان، دوم محرم ایتئیل ۱۲

۱. مهر دو بار درج شده است.
۲. مهر سه بار درج شده است.
۳. مهر سه بار درج شده است.
۴. مهر سه بار درج شده است.
۵. مهر سه بار درج شده است.
۶. مهر سه بار درج شده است.
۷. مهر دو بار درج شده است.
۸. مهر سه بار درج شده است.
۹. مهر سه بار درج شده است.
۱۰. مهر سه بار درج شده است.
۱۱. مهر دو بار درج شده است.
۱۲. اصل: همزه
۱۳. مهر سه بار درج شده است.

تومان، به تاریخ دوم شهر صفر ۴ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مُهر): الراجی بالله عبدالله، ۱۳۱۴.^۱
 مهدیقلی بیگ: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار: دوم شهر محرم ۲۰ تومان، دوم شهر صفر ۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار، (مُهر): مهدیقلی.^۲
 عباس بیگ: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مُهر): عبده عباس.
 محمدحسین بیگ: ۲۶ تومان و ۲۵۰۰ دینار. (مُهر): عبده محمدحسین.
 [یادداشت انتهای سند]:
 مبلغ یک هزار و دویست و نود و هشت تومان و هفت هزار و پانصد دینار ([سیاق]: ۱۲۹۸ تومان و ۷۵۰۰ دینار
 [نصف]: ۶۴۹ تومان و ۳۷۵۰ دینار) موجب غلامان جمعی کمترین بنده درگاه از قرار تفصیل
 کتابچه با اطلاع خانزاده به آحاد و افراد غلام داده شد. فی دوم شهر صفرالمظفر ۱۳۱۶. (مُهر):
 یا قاسم الازراق.^۳

منابع

اعتمادالسلطنه، محمدحسن بن علی. (۱۳۶۷). تاریخ منتظم ناصری. تصحیح محمداسماعیل رضوانی، ۳ جلد، تهران: دانشگاه تهران.
 زرگری نژاد، غلامحسین؛ علی پور، نرگس. (۱۳۸۸). نگاهی به وضعیت کنیزان، غلامان و خواجهگان در عصر قاجار، پژوهش‌های تاریخی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان، ش ۲، صص ۱-۱۸.
 سپهر، عبدالحسین خان. (۱۳۸۶). مرآت الوقایع مظفری. به کوشش عبدالحسین نوایی. تهران: میراث مکتوب.
 عین السلطنه، قهرمان میرزا. (۱۳۷۴). روزنامه خاطرات، تصحیح مسعود سالور و ایرج افشار، ۱۰ جلد، تهران: نشر اساطیر.
 محبوبی اردکانی، حسین. (۱۳۷۴). چهل سال تاریخ ایران. به تصحیح ایرج افشار، ج ۱، تهران: اساطیر.
 مستوفی، عبدالله. (۱۳۸۴). شرح زندگانی من (تاریخ اجتماعی دوران قاجار). ۳ جلد، تهران: انتشارات زوار.
 ناصرالدین شاه قاجار. (۱۳۶۲). سفرنامه عراق عجم، چاپ دوم. تهران: تیراژه.
 ناصرالدین شاه قاجار. (۱۳۸۱). سفرهای ناصرالدین شاه به قم. تصحیح فاطمه قاضیه، تهران: سازمان اسناد ملی ایران.

۱. مهر سه بار درج شده است.

۲. مهر دو بار درج شده است.

۳. ساکبا، ۲۹۶/۲۲۸۳۴.

اسناد تاریخی

ساکما، ۲۰۸۲/۲۳۲

ساکما، ۹۶۲۷۹/۲۴۰

ساکما، ۶۲۱۱/۲۹۵

ساکما، ۰۸۱/۲۹۶

ساکما، ۱۲۸۹۳/۲۹۶

ساکما، ۱۲۸۹۵/۲۹۶

ساکما، ۲۲۷۲۵/۲۹۶

ساکما، ۲۲۸۳۴/۲۹۶

ساکما، ۷۱۸/۲۹۶

ساکما، ۲۱۹/۹۹۷

مرکز اسناد کتابخانه دانشگاه تهران، شناسه ۱۳۹۹۷۹۶

